

Turistforeningen for Varde og Omegn 1943-1962

Af Mariann Ploug

Med udgangspunkt i Varde og Omegns Turistforenings Forhandlingsprotokol, der omfatter to bind, fremkaldes en række tidsbilleder fra byen og oplandet. En skildring af de personer, der gennem tiden har siddet i turistforeningens bestyrelse, kunne være spændende, ligesom det kunne være nærliggende at inddrage mere litteratur og andre kilder, men det ligger ikke inden for denne artikels rammer. Tidsrummet 1943-1962 følger forhandlingsprotokol nr. to.¹

Et tidsbillede

Frygten for Invasion ligger dirrende i Luften nu paa en Tid, hvor vore Tanker normalt kun burde være optaget af Julegaver, Juletræ og Julebagning.

Vestkystens Fæstningsanlæg inspiceres. Tusinder af Arbejdere har feberagtigt travlt med Skovl og Spade. Bunkers bliver støbt. Kanonmundinger peger ud over Havet. Der er Bælter af Landminer mellem Klitterne.

Der var en fjern og lykkelig Tid, hvor Vestkysten var Legeplads for gamle og unge, hvor sol-

Tysk vejspærring fra besættelsens sidste år ved nedkørslen til stranden i Vejers. Museet for Varde By og Omegn.

Forholdene ved Varde Å og spadserestien langs den havde turistforeningens vedvarende interesse, ca. 1950. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

brændte Rollinger tumlede om paa Stranden og Eros var ene om at manøvrere med Skydevaaben i Klitternes Gryder.

Denne lille Bog skulde være en Hilsen fra de fjerne og lykkelige Dage.

Dens Kapitel er skrevet inden Krigen havde vansiret Vestkystens Ansigt med skæmmende Ar, i en Sommer, hvor ilanddrevne Miner og Vraggoods var ene om at repræsentere Rædslerne derude.

Lad os håbe, det ikke varer længe, inden Børnene paany kan erobre den vestjyske Kyst, medens Eros jager Mars paa vild Flugt fra Gryde til Gryde ...

Citatet er forordet til Hakon Mielches bog: *Vesterude*, dateret *Julen 1943*.²

Stilstand under besættelsen

Den danske turisme gik stort set i stå under besættelsen. Efter de første år, hvor landets turistforeninger koncentrerede sig om lokale forhold, blev denne aktivitet efterhånden også indstillet. Fra foråret 1943 begyndte bestyrelsesmedlemmerne i Turistforeningen for Varde og Omegn at mødes uden, at repræsentanter fra strandbyerne, Blåvand, Vejers og Henne, var til stede.

By-medlemmerne bestemte sig for, at blomsterkasserne, der var placeret rundt om i byen, skulle beplantes som sædvanligt, og mente samtidigt, at byrådet burde ophæve deres forskønnelsesudvalg eller sætte flere midler af, så udvalget kunne varetage deres opgaver. Man holdt også fast ved Blomsterfesten, der blev holdt *til Fordel for Byens Udsmykning*, som der stod på programmet for den 21. august 1943, og man forsøgte at få *Kai Munch, Vedersø* til at tale ved festen. Kaj Munk må have takket nej, for han er ikke nævnt i programmet.

Spadserestien langs åen vestpå fra byen til Kalkovnen var igen på tale, og foreningen ville gøre en indsats for at få grøfterne, der løb ud i åen, lagt i udløbsrør. I foråret 1944 var spadserestien blevet farbar, men ikke færdig, mens kloakudløbet ved den gamle bro og Storegade stadig kunne karakteriseres som *fælt*.

Man forsøgte også endnu engang at samle midler til en propagandafilm og forhørte sig ved Vardensersamfundet, om de var interesserede i at deltage i projektet. Det var de ikke og henviste til, at de havde deres egne lysbilleder. Måske var afslaget medvirkende til, at turistforeningen i december 1944 bestemte, at *Annoncering i Vardenserbladet ophører indtil Turistforholdene ordner sig*.

Medlemsaktiviteter som et fastsat foredrag "Danmark i Fortid og Fremtid" og fremvisningen af farvefilmen "Der er et yndigt land" blev også udsat *til senere*.³

Siden der i 1942 var blevet installeret husvilde på Teknisk Skole, hvor der havde været vandrerhjem fra 1937, havde Varde været uden overnatningstilbud til vandrere, og i 1943 måtte man acceptere, at vandrerhjem-

met var definitivt lukket. I sensommeren 1944 diskuterede bestyrelsen i stedet, hvor en eventuel ny lejrplads kunne ligge, men endte dog med at meddele byrådet, at lejrpladsen ved Lunden var tilfredsstillende, dog manglede der *Brønd, Vaskeplads med Afløb, Toiletter og Opslagstavle*.

Hertil kom, at værelsesmanglen i byen var tiltagende, og man måtte se i øjnene, at der ville blive problemer med indkvarteringen til Fællesskuet, dyrskuet i sommeren 1944. Det var tilmed blevet vanskeligt for tilrejsende at få et måltid mad. Alligevel var der nogle, der som Ribe Amts journalister arrangerede sommerudflugt til Varde, og her foreslog turistforeningen dem *Kano-*

Ferdinand Pedersen med et udvalg af oldsagssamlingen fra Varde Å malet af Chr. Lyngbo i 1940. Museet for Varde By og Omegn.

sport på Varde Å som en aktivitet. Det må have været en populær sport, for allerede i december ville turistforeningen undersøge mulighederne for *Kanofart på Varde Å* det følgende år.

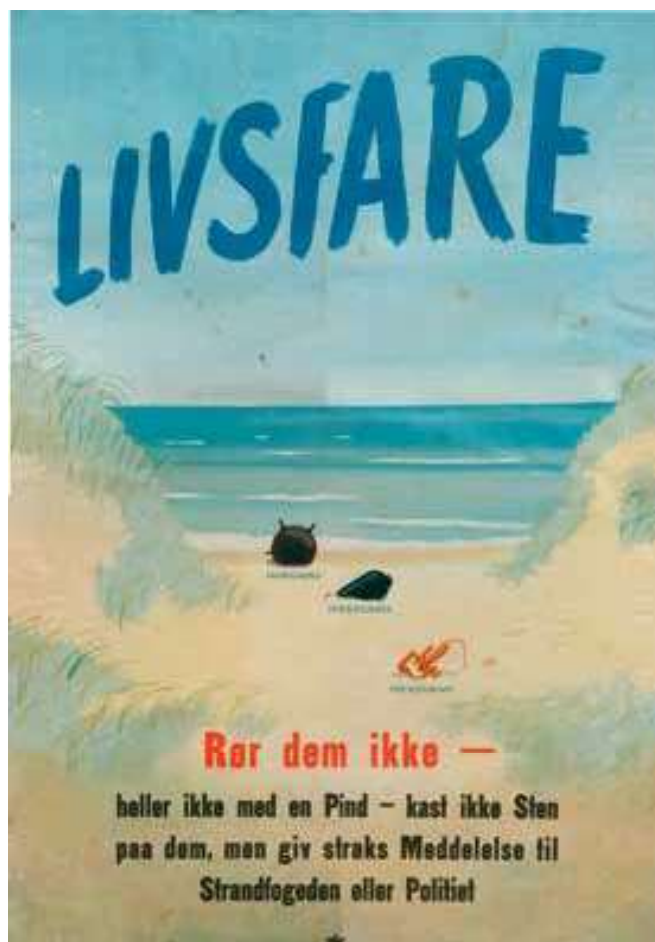
Også på andre punkter så man fremad. I 1930'erne havde man forventet, at en udvidelse af Arnbjerg Anlæg kunne indvies i forbindelse med købstadjudubilæet i 1942. Det havde ikke ladet sig realisere, men på generalforsamlingen i 1944 kunne formanden præsentere et forslag til udvidelsen tegnet af Arkitekt Sørensen og Ing. Marstrand, og på samme møde fremlagde turistforeningen selv tegninger med forslag til indretning af Lundpavillonen.

En anden form for fremsynethed blev udtrykt af prof. Brøndsted, København. Efter at have besigtiget Ferd. Pedersens samling af oldtidssager fra Varde Å mente han, at *Varde Musæum burde sikre sig Samlingen*, så den kunne blive bevaret for eftertiden – og det blev den.⁴

Gode forhåbninger

Der blev ingen Blomsterfest i 1944, og mange andre ting var heller ikke, som de burde være, men hverdagen skulle fungere alligevel. Fra bestyrelsesmødet i januar 1945 noterede referenten: *Rutebil Varde-Esbjerg Kl. 6 til Morgentoget kører på Prøve for 30 Kr. pr. Tur – kører kun, hvis der er fire Pasagerer – Billetter til 7½ Kr. købes mindst to Dage i forvejen i Bureauet – Børn under 4 Aar kører gratis. – Billetprisen for de fire nødvendige pasagerer kunne netop dække udgiften på 30 kr. På generalforsamlingen den 3. maj 1945 fortalte formanden, at der var befordret 217 personer og en hund så længe, der kørte Tog.*

Det nedslående budskab var ellers, at turistforeningens arbejde havde ligget næsten stille, og at planlagte foredrag var opgivet, men formanden var også optimist og sagde, at *Nogle af de Ønsker og Krav, som Turistforeningen vil sætte ind paa at faa gennemført, når Krigen er endt vil være følgende: Fjernelse af alle Spor, der leder Tanken hen på Krig, det være sig over og under Jorden – Retablering af Transportmuligheder til Kysten – Hoteller og Pensionater i Varde og ved Kysten skal moderniseres med Læsesteder, hyggelige Samlingsstuer, Under-*

De første år efter besættelsen satte myndighederne plakater op, da risikoen for at møde en mine på stranden var væsentlig. Privateje.

*Smedemester Winther,
Henne Stationsby skærer
skrot op efter besættel-
sen, sommeren 1945.
Blaabjerg lokalhistoriske
Arkiv.*

holdning på Regnvejrsdage, Afmærkning af Vandrestier. Når alt dette var i orden, kunne propaganda med brochurer, plakater, film, mærkater og des lige sættes ind for fuld Kraft. Formanden rundede beretningen af med at understrege: er der noget, vi Mennesker trænger til, når Krigen er forbi, og den groveste Oprydning er endt, da er det Ferie – alt efter ens Lyst og Pengepung – men Ferie, Hvile, Fred og Afslappelse for vore højspændte og tyndslidte Nerver.⁵

Turistforeningens generalforsamling blev holdt aftenen før befrielsen, og formanden havde i sin beretning afstukket linierne for foreningens fremtidige arbejde. Bestyrelsen vidste, hvad de gerne ville efter besættelsen, men det var ikke altid ideerne lod sig realisere.

I gang igen

Det første bestyrelsesmøde efter krigen blev holdt sidst i maj, og her bestemte man sig for straks at foretage en Tur langs hele Kysten fra

Blaavand til Nymindegab for at se, om der er Mulighed for Turisme dér iaar. Det næste skridt var at tage kontakt til de forskellige hoteller og pensionater for at høre, hvordan de vurderede situationen. Endelig var man også opmærksom på, at den direkte bilforbindelse Varde-Vejers måtte etableres så hurtigt som muligt, men det var ikke en opgave, foreningen selv kunne løse. Rutebiler var en mangelvare, og først fra 26. juni 1947 kunne en ny og moderne Omnibus sættes ind på ruten med Afgang fra Varde Statsbanestation Kl. 13.05 (efter Lyntoget "Vesterhavet"s Ankomst), som der stod i en avisnotits. Da kørte Henne-bilen allerede tre gang ugentligt.⁶

Varde Kommune skænkede Varde Turistforening 200 kr. i anledning af Freden. Turistarbejdet var i gang igen. I efteråret deltog hele bestyrelsen i Samvirkende Jydske Turistforeningers årsmøde i Kolding, og formanden gik med i komiteen, der i Varde

“over Varde til eventyrets land” Verner Hanckes turistplakat fra 1947. Museet for Varde By og Omegn.

samlede ind til et mindesmærke for faldne fritidskæmpere. En ny turistplakat var også på tale, og man forhørte sig ved kunstneren Verner Hancke, der tidligere havde arbejdet for foreningen. Han skulle have 25 kr. for et udkast og 200 kr., hvis det blev antaget. Hanckes udkast og senere den rentegnede plakat blev forelagt *Turistchef Lichtenberg*,

direktøren for Danmarks Turistforening, til godkendelse, og muligheden for at udgive plakaten i lille format som mærkat og kuffertmærke blev undersøgt. Den nye plakat: “over Varde til Eventyrets Land!” blev ikke færdig til sæsonen i 1946 på grund af litografernes arbejdsstandsning, og et forsøg på at få den trykt i 1300 eksemplarer i København mislykkedes også. Først i foråret 1947 kunne plakaten udsendes – også til Norge og Sverige.⁷

Forholdene ved kysten

Det officielle Danmark – *Kommissionen for Naturfredning og Statsministeriet* – kom på besigtigelse ved Vestkysten i efteråret 1945 og fandt situationen *forfærdelig*. Det meget store oprydningsarbejde langs stranden var en statsopgave, og turistforeningen var mere optaget af at hjælpe med at skaffe istandsættelsesmateriale, så de tilbageblevne sommerhuse, pensionater og hoteller kunne blive brugbare igen, men det var vanskeligt, da de eksisterende materialer først og fremmest gik til boliger. I den forbindelse forsøgte man også at få klarhed over hvem, der kunne modtage gæster ved stranden den følgende sommer, helst med tilbagemelding inden 1. januar.⁸

På generalforsamlingen i maj 1946 gjorde formanden status over situationen og sammenfattede: *Det kommer til at tage mange År, inden Skaderne, som Tyskerne har forvoldt på Naturen ved Vestkysten, og Sikkerheden er fuldt genoprettet*. Kystbyerne fik hver deres kommentarer:

· *Før Krigen var der ca. 300 Sommerhuse ved Vejers, nu er der kun 25, der er helt ubeskadiget. 75 er fuldstændig nedrevet eller så med-*

Sommerhuset Høyejr, der var et af de beskadigede huse ved Vejers Strand, blev fotograferet den 2. juni 1946.

Inde i huset lå sandet næsten op til vinduerne, fortæller en af de nuværende ejere.

Privateje.

tagne, at de ikke kan reparereres, og de resterende 200 er alle mere eller mindre ødelagte.

- *Ved Henne Strand, hvor der før Krigen var ca. 175 Sommerhuse, er ca. 50 Huse fuldstændig fjernet eller totalt ødelagt. De resterende 125 Sommerhuse er mere eller mindre beskadiget.*
- *Ved Blaavand, hvor der før Krigen fandtes ca. 50 Sommerhuse, er 10 Huse fuldstændig nedrevet eller saa medtagne, at de ikke kan reparereres. De resterende 40 Sommerhuse er mere eller mindre beskadiget.*
- *I Nymindegab synes Skaden at have været mindst, idet kun ganske enkelte Huse er beskadiget.*

Også overnatningsforholdene i Varde blev omtalt:

- *Hotel Damkjær er blevet restaureret, udvidet og moderniseret*

- *Phønix og Jernbanehotellet er også istandsat*
- *Hotel Varde har paabegyndt en Udvidelse for at forøge sit Antal af Værelser*
- *Missionshotellet henligger derimod som den Dag Tyskerne forlod det*

Stort set alle arbejdede på at genoprette forholdene, men vare- eller mangel gjorde det besværligt. Der var dog også lyspunkter. Først i maj 1946 kunne pensionater og hoteller ved stranden melde *fuldt belagt* i juli måned til priser, der lå mellem 12 og 15 kr. for gæster i fuld pension. Det vagte naturligvis også glæde, at dele af stranden kunne *gives fri*, så *Badelivet kunde dyrkes ved alle Badestederne*, men man vidste endnu ikke, hvor store stykker af stranden, der kunne nå at blive rensat. I 1947 forsøgte man at klare problemet ved at få *opsat Skilte med Tilladelse om at færdes paa Stranden*, men

Hotel Varde på Torvet blev fotograferet den 29. maj 1945 og var tilsyneladende kommet godt gennem besættelsen. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

paa eget Ansvar. Foreningen opfordrede politimesteren til at lade stranden rense for pigtråd og Fyrvæsenet til *at faa Vejen om Blaavand Fyr bibeholdt*, mens man forsøgte at få åbnet den spærrede vej gennem Bordrup Plantage. Fyrvæsenet var positivt stemt og tilbød kommunen at betale en procentdel af vejens vedligeholdelse, men der blev ved med at være problemer, og så sent som i 1956 drøftedes Fyrvejen og strandkørsel på et udvidet bestyrelsesmøde, hvor bureauerne ved stranden også var repræsenteret.⁹

Aktiviteterne genoptages

Nogle af aktiviteterne fra før besættelsen blev taget op på ny. I 1946 gjaldt det foredragene, en serie på tre, der blev holdt i Håndværkerforeningen:

28.2.1946: U.S.A. under Krigen af Prof. Westergaard

28.3.1946: Britisk Demokrati under Krigen af Rek. Geleff

10.4.1946: U.S.S.R.-Rusland af Prof. Alb. Olsen

Foredragsholderne, der var officielle

repræsentanter, skulle ikke have noget vederlag, men kunne dog fordre at få ophold og forplejning betalt. Overskuddet skulle gå til Mindesmærket for de faldne Frihedskæmpere, og derfor var prisen sat lidt højt: 2 kr. for et foredrag og 5 kr. for alle tre. Publikum svigtede fuldstændigt, måske på grund af prisniveauet, så foredragsserien gav et underskud på ca. 450 kr. Alligevel bevilgede turistforeningen 25 kr. til Mindesmærket.¹⁰

Man prøvede på at øge interessen for foreningens arbejde og udskrev blandt andet en konkurrence sammen med Dansk Arbejde om den bedste turistvare, der reklame-

rede for Varde og Æventyrets Land. Begge parter stillede en garanti på 300 kr., og forslagene skulle indsendes til Landsudvalget for Turistvarer til vurdering. 1.-3. præmie var: 150 kr., 100 kr. og 50 kr. Samarbejdet fortsatte, og i 1949 modtog foreningen et forslag fra Max Pedersen: "Rav fra æ Hav, Varde" – et sølvindfattet ravsmykke med graveret tekst. Smykket blev indsendt til turistvareudvalget og fik deres godkendelse.

En anden konkurrenceform blev anvendt i samarbejde med turistforeningerne fra Ribe, Esbjerg og Ringkøbing, hvor man bortloddede weekendophold blandt foreningernes medlemmer, og i foråret 1947

Mindelunden for de faldne frihedskæmpere i Arnbjerg blev afsløret den 5. maj 1948. Centralt i anlægget ses Anker Hoffmanns skulptur fra 1946, ca. 1955. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

*Oversigtskort over Varde. 1947.
Varde Lokalhistoriske Arkiv.*

forsøgte man sig med *en Akkvisettrice til at skaffe nye Medlemmer* og aflønnede hende med 40 % af disse medlemmers kontingent.¹¹

Nyt propagandamateriale

På bestyrelsesmødet i november 1946 var nye vejskilte og en folder med henblik på

Ungskuet i Varde til sommeren 1947 på tale. Foreningen ønskede også nye oplysningskilte om jættestuen i Mejls og Oksby gamle Kirke, ligesom åens tilstand ved Havnen endnu engang blev kritiseret. Den nye folder "Oversigtskort over Varde" var en dobbelt 3-folder med bykort på indersiden og oplysninger om togenes og rutebilernes afgangstider samt reklamer for Varde Museum, Arnbjerg Pavillon og det nye Friluftsteater, der i forbindelse med indvielsen 10.-13. juli 1947 opførte Det Kgl. Teaters forestilling "Liden Kirsten". Folderen blev trykt i 15.000 eksemplarer hos Nordhjem for 525 kr. Endnu en folder, der var på vej i foråret 1948, blev opgivet på grund af papirmangel, men man magtede dog at få trykt 1.000 hotelfortegnelser og arbejdede for at få udgivet en lokal togplan.

Man forsøgte også *at afsætte de gamle Fodture ved Badestederne*, altså folderne og at få afmærket spadserestierne igen som før krigen. Det fulgte foreningen op på i sommeren 1949, hvor man betalte Plantør Christensen, Vejers 158,65 kr. for afmærkning af fodturene og udgav en ny brochure "Fem Fodture i Vejers". Den skulle koste 25 øre i kiosker og 15 øre i hoteller, og det blev noteret, at *Raaschou* må højst tage 25 øre – det var indehaveren af Kiosken i Vejers. Folderen med plantageturene blev genudgivet i 1954 og 1959.¹²

Turistforeningens vedvarende interesse for at få optaget en film om Varde-egnen resulterede i februar 1947 i en ansøgning til Varde Kommune om penge til filmoptagelser på ungskuet, så de senere kunne indgå i en turistfilm. Pengene blev øjensynligt ikke bevilget, men i april arbejdes der parallelt

hermed på en Vestkystfilm på foranledning af Turistforeningen for Danmark til en skønnet pris på 25.000 kr. Efter generalforsamlingen i maj vistes Ålborg-filmen, en farvefilm om Ålborg, hvortil Ålborg Kommune havde bevilget 10.000 kr. i 1946. Den var givetvis et forbillede for den ønskede Varde-film, og ved endnu en forevisning i oktober var både erhvervsråd og byråd inviteret. Foreningen arbejdede for sagen.¹³

Bestyrelsen for turistforeningen havde også travlt med andre propagandaopgaver i 1947. Frederikshavn-Larvik Færgeruten fik tilsendt billeder og tekst til en brochure. Oplysninger om hoteller, pensionater og kroer i Varde og Omegn blev samlet og sendt til Samvirkende Jydske Turistforeninger efter anmodning. Formanden, Hygebjerg-Hansen holdt foredrag om Æventyrets Land i Oksbøllejren, der på det tidspunkt var flygtningelejr. Et engelsk lystfiskertidskrift fik efter ønske tilsendt en artikel om lystfiskeriet ved Varde Å skrevet af redaktør Friis. Mere internt blev formanden valgt som foreningens repræsentant i Erhvervsrådet, og man enedes om at udnytte Statsbarnernes fribillet og sende to deltagere til *Turistkursus* i Turistforeningen for Danmark den 11. og 12. maj, mens formanden tog alene til Nordisk Turisttrafiks-Komités turistlederkursus i Visby 9.-12. september. Hertil bevilgedes 120 kr.

Med blik for udenlandske kontakter tilsluttede man sig i 1948 Turistforeningen for Danmarks "Kontakt-Service", som gennem en turistforening gav udlændinge mulighed for at besøge tilmeldte danske familier en aften eller en weekend.¹⁴

Boghandler Ebbe Clausen, der havde huset Turistbureauet i Varde fra 1928 til 1948, blev udnævnt til æresmedlem i 1963. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

Selvstændigt Turistkontor

Det efterhånden nære samarbejde med turistforeningerne i Ribe og Esbjerg medførte en aftale om *ensartede Afgifter til Turistforeningerne for Anvisning af Værelser til Turisterne*. Samarbejdet betød også, at bestyrelsen vidste, at Ribe Turistforening havde et kontor sammen med erhvervsrådet og Dansk Arbejde. I Varde valgte man dog en anden løsning i første omgang og flyttede turistkontoret fra Clausens Boghandel i Sto-

Turistforeningens bestyrelse holdt sit første bestyrelsesmøde på Turistkontoret i Storegade 24 den 1. februar 1949. Fra venstre ses: Henrik Nordhjem, Svend Lange, Ebbe Clausen, Børge Kreilgaard, Holm Pedersen, H.O. Jensen, Hygebjerg-Hansen og Lars P. Larsen. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

regade til et træhus, der blev opstillet på Østergade-hjørnet. Man havde lagt følgende budget og søgte byrådet om tilskud:

Opstilling og indretning	1000 kr.
Kontorudgifter	800 kr.
Betjening	2000 kr.
div.	200 kr.

Kontoret blev passet otte timer dagligt af fru Lønborg, der var ansat som sekretær for

450 kr. om måneden. For at holde udgifterne nede forsøgte man at låne en skrivemaskine til hende. Til åbningen lørdag, den 1. maj 1948, kl. 8½ inviteredes borgmesteren samt Erhvervsrådets og Forskønnelsesudvalgets formænd. Ved generalforsamlingen senere på måneden takkede formanden *Boghandler Ebbe Clausen for hans store og uegenlyttige Arbejde i Turistbureauet*, som havde været i hans butik siden 1928. Samtidigt havde man allerede gjort sig klart, at træhu-

set, der fungerede fint som turistbureau i sommermånederne, måtte udskiftes med andre lokaler, når det blev vinter.¹⁵

Det permanente turistbureau kom til at ligge i butikken, Storegade 24, der lejedes af Gade- og Vejudvalget i Varde. Sammen med Erhvervsrådet besluttede man at opslå en stilling som sekretær til en månedsløn på 600 kr., og man enedes i november om i fællesskab at ansætte bogholder Kreilgaard som sekretær. Det første bestyrelsesmøde på Turist- og Erhvervskontoret blev holdt 1. februar 1949, og i marts arbejdede man på forslag til hovedet på brevpapir og kuverter. På samme tid besluttede man sig for at stille *Akkvisetrise, frk. Hertz indsats* i bero, og tildele sekretæren 1,25 kr. i provision pr. tegnet medlem i stedet for. I marts rejste sekretæren til introduktionsmøde i København,

og senere på året deltog han sammen med formanden og næstformanden i Samvirkende Jydske Turistforeningers årsmøde i Viborg, hvor man ville indstille redaktør P. Friis til medlem af bestyrelsen og *en fra Esbjerg som suppleant iflg. aftale med Ribe*. Foreningen betalte udgifterne i den udstrækning, de ikke betaltes af mødet. På kontoret måtte man erkende, at foreningens økonomi ikke kunne række til en kontorelev, og undersøgte i stedet for muligheden for medhjælp i sæsonen, hvor kontortiden blev sat til kl. 10-12.30 og 14-17.30.

Allerede i 1952 begyndte formanden at undersøge mulighederne for nye og bedre lokaler, da man var blevet klar over, at bygningen i Storegade, hvor kontoret havde til huse, *skulle nedrives ad åre*.¹⁶

Margit Raaschous butik "Kiosken", 1950'erne. Her havde Varde Turistforening deres lokale turistbureau i Vejers Strand fra juli 1948. Privateje.

Købmand Jørgensens butik "Købmandshuset" ses til venstre, 1950'erne. Her havde Varde Turistforening deres lokale turistbureau i Henne Strand fra juli 1948. Blaabjerg lokalhistoriske Arkiv.

Turistbureauer i kystbyerne

Parallelt med det permanente bureau i Varde arbejdede bestyrelsen på igen at få filialer af turistbureauet i kystbyerne, og i juli 1948 havde man aftaler på plads med købmand Jensen i Blåvand, fru Raaschou i Vejers Strand og købmand Jørgensen i Henne Strand. Man henvendte sig også til Røde Kors for at få oprettet *Redningsstationer* i Vejers og Henne Strand.

Allerede på generalforsamlingen i maj kunne formanden glæde sig over, at så godt som alt i Æventyrets Land var optaget i højsæsonen, og at rutebilforbindelserne nu var acceptable, men vejene var stadig under al

kritik. Han fandt det også beklageligt, at der ved Blåvand, Vejers og Henne står gamle ødelagte jernbanevogne, som ejerne burde fjerne, og det samme gælder nogle ødelagte huse på hovedgaden i Vejers.

Overnatninger i turistforeningens virkeområde			
Turistsæsonen	1947	1948	1949
Overnatninger	4.326	4.507	5.266
Heraf udlændinge	249	314	514

Turistovernatningernes fremgang ses tydeligt af tallene, og øgningen skyldtes givetvis,

at forholdene på overnatningsstederne blev bedre år for år, men der var stadig langt til de 6.066 overnatninger, Æventyrets Land havde haft i 1939.

I 1949 sendte turistforeningen spørgesmaer om udlejning til sommerhusejerne i februar og bestemte, at de skulle betale 5 kr. i afgift pr. udlejning, samt at forespørgsler om sommerhusudlejning skulle henvises *til bureauerne ved badestederne*. Det følgende år modtog turistforeningen kun 20 sommerhuse til udlejning, så man forsøgte at annoncere efter flere, men måske fandt udlejerne, at afgiften var for høj. Der blev også oprettet et nyt bureau hos boghandler Riber Berthelsen i Oksbøl, og man gjorde sig tanker om eventuelt af få nogle håndværkere til i fællesskab at bygge en feriekoloni ved kysten.¹⁷

Turistforeningen moderniseres

Til generalforsamlingen i maj 1948 var der

udarbejdet nye love for foreningen. Lovændringen betød, at bestyrelsen skulle udvides med to til 11 medlemmer, og der blev nedsat et forretningsudvalg på fem medlemmer. Det ene nye medlem skulle være en repræsentant for byrådet, der senere valgte at udpege bogtrykker Nordhjem. Kystbyerne var repræsenteret med sognerådsmedlem, telegrafist Uhd Jepsen fra Blåvand og hotelejer Gammelgaard fra Henne Strand, mens baglandets interesser blev varetaget af manufakturhandler Bundgaard fra Nr. Nebel og et medlem udpeget af Oksbøl Erhvervsråd. En anden ændring var, at generalforsamlingen blev flyttet fra maj til januar. Denne ændring blev dog ophævet i 1952, hvor regnskabsåret blev flyttet tilbage fra kalenderåret til finansåret, så generalforsamlingen igen skulle afholdes i maj.¹⁸

Turistforeningen og dens bestyrelse var blevet moderniseret. Krigen var kommet på

Lejrpladsen på Nordentofts Eng ved Varde Å blev realiseret, ca. 1965. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

*Vandrehjemmet på Pramstedvej fungerede også som mødested for byens ungdom, ca. 1958.
Varde Lokalhistoriske Arkiv.*

afstand, og mange af arrangementerne fra førkrigstiden var efterhånden blevet genoptaget. Blomsterfesten blev i 1949 holdt i september som en efterårsfest, og man deltog med en *mindre Udstilling om vore Fiskefarvande* på Den nordiske Lystfiskerudstilling i København. Foreningens aftenture kunne som før krigen gå til Henne eller Fahl Kro og Tipperne, mens de længere weekendture havde mål som Hovborg og Baldersbæk, Skallingen eller Fiilsø og Henne. DSBs første udflugtstog efter krigen kom den 6. september 1952. Foreningen forsøgte sig også med længere ture til Hamborg, og i 1955 satte man sig i forbindelse med Nordisk Rejsetjeneste i Flensborg for at arran-

gere busrejser, der skulle bringe tyskere i Hamborg den anden vej – til Varde-området. Man så også længere væk og havde allerede i 1950 påtaget sig at sælge billetter til Canada og USA for de dampskibsselskaber eller linier, som man sagde, der måtte ønske det.¹⁹

Projekter i Varde

Lokalt i Varde arbejdede turistforeningen for at fremme en *miniatureby i Arnbjerg* efter kinoejer Rud. Rasmussens idé, ligesom man støttede forsøget på at oprette et *Drenge-Musikkorps*. Man glædede sig i august 1953 over, at Varde skulle være garnisonsby, og ville af hensyn til de forventede soldater se

Rutebilerne "Oxbøl-Blaavand" og "Oxbøl-Vejers Strand" ved Oksbøl Station, da trafikken igen var blevet normaliseret, ca. 1950. Blåvandshuk lokalhistoriske Arkiv.

på, hvilke muligheder byen kunne give dem med *dansant, biografer og aftenture*. I sommeren 1955 var bestyrelsen godt tilfreds med, at *Campingpladsen i Lunden* tiltalte campisterne, efter at den var blevet istandsat, men det forhindrede ikke, at man besøgte Nordentofts Eng ved Varde Å med henblik på en *Lejrplads* dér. Også campingpladserne eller lejrpladserne, som de fleste stadig kaldte dem, i Vejers og Blåvand interesserede man sig for og holdt møde om forholdene med klitinspektøren. Endeligt havde Varde igen fået et vandrerhjem som før krigen. Det havde turistforeningen arbejdet for siden 1946 sammen med byens Ungdomsudvalg.²⁰

Projekter ved kysten

Det var dog aktiviteterne ved kysten, der krævede det største arbejde. Bestyrelsesmøderne blev jævnligt henlagt til kystbyerne, hvor forskellige lokale repræsentanter kunne deltage alt efter hvilke sager, der skulle behandles. I sommeren 1950 var antallet af badegæster ved Vejers Strand blevet så stort, at behovet for toiletfaciliteter var påtrængende. En ønsket rutebilstation lod vente på sig, så sognerådet, klitdirektøren, grundejerforeningen og turistforeningen samarbejdede om at få nogle offentlige toiletter på en plads bag Strandhotellet. Turistforeningen gav i første omgang 50 kr., men bestemte sig senere for at give yderligere

Oksby Mølle mens den stadig var i funktion. N. Holbak: "Møllen i Nørre Oksby", ca. 1930. Museet for Varde By og Omegn.

200 kr., hvis grundejerforeningen ville give det samme. Ved fællesmøderne diskuterede man også vejforholdene, nedkørslerne til stranden ved Vejers og Blåvand, færdsel på stranden og en ny vej syd for Turisthotellet.

Bevaringsaspektet havde også foreningens interesse. Da den markante Oksby Mølle begyndte at forfalde, lod man en møllebygget komme med et bud på, hvad en restaurering ville koste, og rettede henvendelse til ejeren, men senere på året blev sagen henlagt *indtil videre*. Man kunne åbenbart ikke løfte opgaven, og da man i 1953 fik en lignende henvendelse om økonomisk støtte til bevarelsen af møllen i Janderup, gav man uden videre et negativt svar.²¹

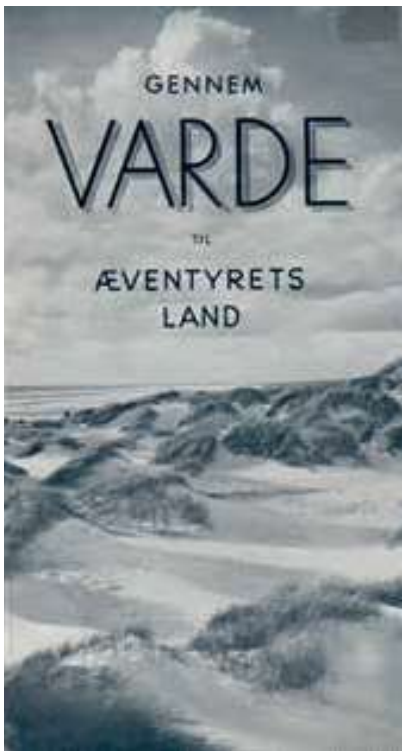
Turistmateriale

Balancen mellem Varde og kystbyerne ses tydeligt i turistforeningens foldere. I 1949 udkom "Gennem Varde til Æventyrets Land" med tekst af Salomon Frifelt, der fik 25 kr. og en takkeskrivelse for at omarbejde en tekst, han havde leveret til en folder i 1935. Folderen er 5-foldet med et s/h foto og tekst på hver side. Varde har to sider, mens kystbyerne: Blåvand, Vejers, Henne, Nymindegab, Skodbjerg på Holmsland Klit hver har én. Den indeholder mange praktiske oplysninger, og på bagsiden er der et kort med teksten: "Varde er porten til Æventyrets Land!" Brochuren blev trykt i 3.000 stk. hos Rasmussens Bogtrykkeri i Ringkøbing, og foreningen afgav også en

bestilling på 200 stk. af hvervebrochuren: “Gavn Dem Selv og Danmark!”

De følgende år blev de gamle brochurer genoptrykt – delvist med nyt billedmateriale, og man forsøgte sig med et poststempel: “Varde er Porten til Eventyrets Land”, der blev indsendt til Postvæsenet. Også en ny plakat kom på tale, da trafikassistent A. Sølbæk fremsendte en skitse til: “Varde og Eventyrets Land”. Bestyrelsen indkaldte ham til en samtale, og havde også ændringsforslag, blandt andet at Esbjerg ikke skulle med på *Sølbæk-kortet* – så godt var samarbejdet trods alt ikke! Kortet er formentlig det, der er gengivet i brochuren “Varde og Eventyrets Land”, der kom i 1960.²²

I 1954 var turistforeningen i gang med at samle billedstof til Varde-bogen: “Varde og “eventyrets land” i billeder” med tekst af redaktør P. Friis og forord af borgmester Rud. Rasmussen. Det var en nyskabelse, en billedbog med beskrivende, stemningskabende tekster på dansk og engelsk samt en side med alle tekster på tysk bag i bogen. De s/h billeder (75 stk.) er både fra Varde – velkendte attraktioner og idyl samt velfærd: industri, hospital, kirke og skole – og af sommerlivet ved kysten. Bogen, der er uden årstal, udkom efter al sandsynlighed i 1955, hvor der også var behov for 200 plakater med Varde-motiv og 200 stk. med Eventyrets Land-motiv.

*Gennem Varde til Æventyrets Land. 1949.
Varde Lokalhistoriske Arkiv.*

*Varde - og Æventyrets Land/
Æventyrets Land - Vestkysten
ved Varde. 1956.*

Varde-bogen: Varde og “eventyrets land” i billeder. Formentlig 1955.

Kortet i folderen *Varde og Eventyrets Land* fra 1960 er formentlig tegnet af A. Sølbæk i 1952/1953. *Varde Lokalhistoriske Arkiv.*

Den næste brochure kom i 1956. Den er 5-foldet med s/h fotografier og har to forsider: "Varde – og Æventyrets Land" samt, når den bliver vendt, "Æventyrets Land – Vestkysten ved Varde". Den minder i øvrigt

om Salomon Frifelts brochure fra 1949 og har tegninger af Gustav Holgersen. Den ene side viser Varde og et bykort, mens den anden dækker området fra Blåvand til Nymindegab med tilhørende oversigtskort.

Forholdet mellem Varde og kystbyerne havde efterhånden ændret sig i brochurerne. Hvor Varde tidligere havde haft to sider og hver af kystbyerne én, havde Varde nu fået den ene side af folderen, mens kystområdet var samlet på den anden.²³

Uro i bestyrelsen

Arbejdet blev tilsyneladende passet, men der synes at have været knas i foreningen eller bestyrelsen. Fra august 1952 til august 1953 mangler der referater, og det eneste notat i forhandlingsprotokollen er, at et bestyrelsesmøde er aflyst, da kun et enkelt medlem var mødt. Flere bestyrelsesmedlemmer meldte fra, og uroen fortsatte til hen på året i 1954, hvor bestyrelsen havde fået følgende sammensætning:

- Borgmester Rud. Rasmussen valgt af byrådet
- Redaktør P. Friis, formand, i forretningsudvalget
- Autoforh. B. Søndergaard Petersen, i forretningsudvalget
- Tandlæge C.W. Kock, i forretningsudvalget
- Vognmand Sillas Petersen, i forretningsudvalget
- Bagermester Aage Christensen, i forretningsudvalget
- Sognerådsformand Uhd Jepsen, Blåvand
- Frk. Marie Nielsen, Vejers
- Frk. Agnes Sillasen, Henne
- Købmand Bertelsen Friis, Oksbøl
- Repræsentant for Nr. Nebel / Nymindegab, vakant.

Man ville opfordre boghandler Viggo Nielsen, Nr. Nebel til at indtræde.

*Varde og Eventyrets Land. Jyllands Vestkyst / Eventyrets Land. Jyllands Vestkyst. 1960.
Varde Lokalhistoriske Arkiv.*

Bestyrelsens to frøkner var begge vinterlærerinder, der ejede henholdsvis Pension Klit hjem i Vejers og Vandrerhjemmet Solfang i Henne, som de selv drev om sommeren.

Uregelmæssighederne forhindrede dog

ikke, at turistforeningen forhandlede med Varde Kommune om forhøjet tilskud, og på generalforsamlingen i 1955 stemte de ca. 100 fremmødte for, at kontingentet skulle stige til 7 kr.²⁴

Forhandlingsprotokollens oplysninger om turistforeningens arbejde aftager i løbet af 1950'erne. Formandens beretninger ved generalforsamlingen mangler efter 1950, selv om der er sat plads af til den i protokollen. Nogle steder kan man stadig se mærket efter den klips, der har holdt en indsat, maskinskrevet beretning. Ved et tilfælde er formandsberetningen, som blev holdt på generalforsamlingen i 1961, blevet gemt i Varde Turistforenings Kassebog 1927.

Formandsberetningen 1961

Beretningen om turistsæsonen 1960 giver et godt billede af, hvad foreningen var optaget af på den tid. Man var spændt på, hvem der blev ny formand for Samvirkende jyske Turistforeninger nu, hvor bogtrykker Louis Rasmussen, Ringkøbing trak sig tilbage fra formandsposten efter mere end 40 år *i den jyske turistsags tjeneste*. Samtidigt var man godt tilfreds med et fælles, jysk turistfremstød i Tyskland, hvor Varde havde deltaget med brochurer og billeder, *mens der gøres klar til at modtage turisterne med nybyggeri, modernisering og udvidelse* ved stort set alle overnatningssteder i kystbyerne.

For sæsonen 1960 gjaldt, at *Eventyrlandet har nydt godt af den store turiststrøm, og vore hoteller, pensionater og campingpladser har i hele højsæsonen, så vidt vi har fået oplyst, været fuldt belagt*. Der var dog plads til flere turister fra København, og i Jylland arbejdedes der på at oprette ordentlige flyforbindelser til

hovedstaden, så der ingen grund ville være til *hurtigst muligt at befordre dem* [turisterne] *videre til Norge og Sverige*.

I Varde var "2. Internationale Folkedanserfestival" blevet afholdt i august 1960. Det havde været *et kunstnerisk plets kud* for dem, der *overværede de meget smukke danse i Arnbjerg*, men det havde ikke været muligt at indkvartere 300 mennesker privat i Varde, så festivallen var endt med *et nedslående økonomisk resultat*.

Efter utallige klager gennem mange år kunne formanden nu glæde sig over, at Varde var blevet en smuk by som resultat af det store arbejde byrådet, forskønnelsesudvalget og et stort antal private havde gjort, og han udtrykte forhåbning om, at forureningen af åen snart ville forsvinde. Når der kom et rensværk, kunne området igen blive *et eldorado for lystfiskere*. Han kunne også fastslå, at Arnbjergshallen havde været for lille i flere år, og at byen ville kunne påtage sig større arrangementer, når den nye idrætshal snart stod færdig.

Foreningen arbejdede på at få Nørholm Vandmølle fredet, mens Sillasens hus på Torvet i Varde var blevet bevaret og allerede sat i stand. Nye fredningsbestemmelser bevirkede, at der fremover kunne bevares *meget store naturværdier ved vore strande, i klitter og plantager som et åndehul for offentligheden*. For at udnytte disse værdier var der behov for flere vigepladser langs vejene ud over de få, klitvæsenet havde indrettet, men der var også et ønske om egentlige restepladser.

På en anden front skulle sommerhusudlejere nu have autorisation til at formidle lejemål, og turistforeningen havde søgt om

Turistbureauet flyttede til Skansen 4 hen i 1950'erne. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

en sådan til bureauerne ved kysten, da det ville blive strafbart at udleje sommerhuse uden autorisation, hvis man ikke var *stats-exam. ejendomsmægler eller sagfører*.

Endelig omtalte formanden en ny brochure – 5-folderen “Varde og Eventyrets Land. Jyllands Vestkyst”. Vendte man den om, hed den “Eventyrets Land. Jyllands Vestkyst”. Den engelske udgave hed “Varde and Fairyland. The West-Coast of Jutland. Denmark”, mens den tyske udgave tilsyneladende ikke længere er bevaret. Brochuren karakteriseredes som *rent amatørarbejde ... med hensyn til såvel fotografering og tegning som tekst*, så det var derfor *en god præstation, at brochuren ved Samvirkende jyske Turistforenin-*

gers generalforsamling i efteråret 1960 fik tildelt 3. præmie blandt de i Jylland udgivne brochurer. Brochuren, der var trykt i fire farver og i 60.000 eksemplarer: 30.000 tysk, 20.000 dansk og 10.000 engelsk, havde været dyr, men byrådet havde givet et godt tilskud.

Brochuren kunne i øvrigt oplyse, at turistforeningen var flyttet til Skansen 4, så profetien fra 1952 var opfyldt. Nye karreer med udsigt over det nyanlagte torv, Skansen, havde afløst de ældre huse langs Storegade.²⁵

Protokollerne forsvinder

Forhandlingsprotokollen slutter med et enkelt notat om generalforsamlingen i

Turistchef Børge Kreilgaard gennemgår en turistbrochure, omkring 1960. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

1962, men den er langt fra udskrevet. Dens håndskrevne referater var blot blevet afløst af moderne maskinskrevne ark. Gennemgangen af protokollen rejser måske flere spørgsmål, end den giver svar, men den viser, hvordan en lang række mennesker var

engageret i deres lokalområde både i Varde og ved kysten – og så giver den en god fornemmelse af, hvordan turistforeningen arbejdede hårdt for at få hjulene i gang igen efter besættelsen.

Formænd i Turistforeningen for Varde og Omegn 1943-1962	
-1949	Købmand P. Hygebjerg-Hansen
1949-1955	Redaktør P. Friis
1955-1958	Bonde Jørgensen
1958-	Direktør F.O. Strand

Noter

1. Første bind af forhandlingsprotokollen omfatter tidsrummet 1927-1943, og denne periode er behandlet i artiklen Ploug 2016, s. 102-131, mens perioden 1964-1989 er beskrevet i artiklen Wodskou 2016, og perioden 1990-2016 gennemgås i artiklen Ploug 2017, s. 62-91.
2. Mielche 1943.
3. Varde og Omegns Turistforening. Forhandlingsprotokol 1927-1943 (Forhandlingsprotokol 1927-1943), 19.2.1943 og 29.3.1943 samt Varde og Omegns Turistforening. Forhandlingsprotokol 1943-1962 (Forhandlingsprotokol 1943-1962), 28.5.1943, 1.6.1943, 16.7.1943, 22.5.1944, 11.8.1944 og 21.12.1944.
4. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 19.4.1942, 8.5.1944, 22.5.1944, 11.8.1944 og 21.12.1944.
5. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 11.8.1944, 11.1.1945 og 3.5.1945.
6. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 31.5.1945 og 18.6.1947 samt Jepsen og Ploug 2006, s. 78.
7. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 8.9.1945, 17.10.1945, 26.11.1945, 13.12.1945, 22.3.1946, 20.5.1946, 3.2.1947 og 24.4.1947.
8. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 17.10.1945, 26.11.1945 og 8.5.1946.
9. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 8.5.1946, 20.5.1946, 3.2.1947, 18.6.1947, 7.10.1947, 28.11.1947, 25.2.1956 og 14.5.1956.
10. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 17.10.1945, 13.12.1945, 18.2.1946 og 8.5.1946.
11. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 12.1.1946, 30.1.1946, 20.5.1946, 5.11.1946, 24.4.1947, 26.4.1948, 9.9.1948, 16.2.1949, 19.4.1949 og 12.4.1950.
12. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 5.11.1946, 17.2.1947, 24.4.1947, 30.5.1947, 18.6.1947, 18.8.1947, 5.2.1948, 9.9.1948, 1.6.1949, 6.7.1949, 28.7.1955 og 20.7.1959 samt "Oversigtskort over Varde", 1947.
13. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 3.2.1947, 1.4.1947, 24.4.1947, 7.10.1947 og 12.11.1947 samt Hansen 2014, s. 35.
14. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 3.2.1947, 1.4.1947, 24.4.1947, 18.8.1947 og 25.5.1948.
15. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 5.2.1948, 12.3.1948 og 26.4.1948.
16. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 13.8.1948, 20.11.1948, 27.11.1948, 1.2.1949, 4.3.1949, 22.3.1949, 5.4.1949, 19.4.1949, 1.6.1949, 6.7.1949, 17.7.1949 og 30.7.1952.
17. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 26.4.1948, 25.5.1948, 4.7.1948, 16.2.1949, 5.4.1949, 12.4.1950 og 20.4.1950.
18. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 25.5.1948, 4.7.1948, 13.8.1948, 1.2.1949, 6.12.1949 og 13.5.1952.
19. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 19.4.1949, 12.4.1950, 9.9.1950, 11.4.1951, 18.6.1951, 28.4.1952, 30.7.1952 og 22.3.1955.
20. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 20.5.1946, 28.11.1947, 12.4.1950, 11.4.1951, 10.8.1953, 15.7.1954, 28.7.1955, 10.8.1955 og 25.2.1956.
21. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 15.8.1950 og 18.6.1951, samt Foreningen Vejers Strands Forhandlingsprotokol 1937-1955, 20.7.1950 og 18.6.1951.
22. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 9.5.1949, 6.7.1949, 12.4.1950, 7.2.1952 og 12.7.1952 samt Gennem Varde til Æventyrets land. 1949.
23. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 21.7.1954, 1.3.1955, 22.3.1955 og 25.2.1956 samt Varde – og Æventyrets Land". 1956.
24. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 21.8.1952, 10.8.1953, 12.2.1954, 10.3.1954, 1.6.1954, 21.7.1954, 9.9.1954 og 28.7.1955.
25. Forhandlingsprotokol 1943-1962, 9.9.1961 og 30.7.1952 samt Varde og Eventyrets Land. Jyllands Vestkyst. 1960 og Varde and Fairyland. The West-Coast of Jutland. Denmark. 1960.

Litteratur

- Hansen, Jørgen: *Dansk turisme i 125 år*. Odder 2014.
Henne Strand, Vejviseren 1961. Varde 1961.
 Jepsen, Palle Uhd & Ploug, Mariann: *Vejers*. Varde 2006.
 Jepsen, Palle Uhd & Ploug, Mariann: *Blåvand*. Varde 2009.
 Mielche, Hakon: *Vesterude*. Ringkøbing 1943.
 Ploug, Mariann: *Turismen i Varde 1990-2016*. Karen Riisager, Claus Friisberg og Ole Nørskov Nielsen (red.): *Varde bliver større 1990-2015*. 2017, s. 62-91. Ploug, Mariann: *Kurbad eller badeby. Opdatering 2013*. Museet for Varde By og Omegn og Ringkøbing-Skjern Museum. 2014, s. 25-47.

Ploug, Mariann: Turistforeningen for Varde og Omegn 1927-1943. *Fra Ribe Amt 2016*, s. 102-131.

Ploug, Mariann; Jepsen, Palle Uhd & Frandsen, Lene B: *Henne*. Varde 2012.

Wodskou, Inge Vad: Tanker tilbage på 52 år med aktiviteter og turister. *Vestjydske fortællere 2016*, s. 159-169. Varde 2016.

Utrykte kilder

Forhandlingsprotokol for Ho-Oksby Sogneråd 1938-1970. Blåvandshuk lokalhistoriske Arkiv.

Forhandlingsprotokol for Foreningen Vejers Strand 1937-1955. Blåvandshuk lokalhistoriske Arkiv.

Varde og Omegns Turistforening. Forhandlingsprotokol 1927-1943. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

Varde og Omegns Turistforening. Forhandlingsprotokol 1943-1962. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

Varde Turistforenings Kassebog 1927-1962. Varde Lokalhistoriske Arkiv.

Brochurer udgivet af Turistforeningen for Varde By og Omegn

Oversigtskort over Varde. 1947.

Salomon J. Frifelt: Gennem Varde til Æventyrets land. 1949.

P. Friis: Varde og "eventyrets land" i billeder. 1955(?)

Varde – og Æventyrets Land. 1956.

Varde og Eventyrets Land. Jyllands Vestkyst. 1960.

Varde and Fairyland. The West-Coast of Judland. Denmark. 1960.

Mariann Ploug, født 1949, pens. museumsinspektør. Nybrovej 123, 6851 Janderup. Har lavet en del film om gamle danske håndværk, samt skrevet flere bøger og en lang række artikler om kulturhistoriske emner.